

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА

**Методичні рекомендації
для практичних і семінарських занять
для студентів спеціальності 051 "Економіка"
другого (магістерського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018**

УДК 330.342.146(07.034)

C69

Укладач С. Ю. Гончарова

Затверджено на засіданні кафедри економіки та соціальних наук.
Протокол № 6 від 28.11.2017 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Соціальна економіка [Електронний ресурс] : методичні рекомендації для практичних і семінарських занять для студентів спеціальності 051 "Економіка" другого (магістерського) рівня / уклад. С. Ю. Гончарова. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 49 с.

Подано практичні та семінарські заняття, що дозволяють поглибити і розширити теоретичні знання та практичні навички щодо застосування концепції соціальної економіки на рівні держави й регіону, опанувати методи та принципи управління соціально-трудовими процесами, соціальним захистом і соціальним розвитком на макро-, мезо- та мікрорівнях.

Рекомендовано для студентів спеціальності 051 "Економіка" другого (магістерського) рівня.

УДК 330.342.146(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2018

Вступ

Важливим напрямом подальшої діяльності у сфері європейської інтеграції є активний перехід України на сучасні європейські соціальні стандарти, що безпосередньо пов'язано з реформуванням наявної соціальної політики. Вивчення проблем соціальної економіки в навчально-методичному аспекті набуває особливого значення, оскільки вона тісно пов'язана з соціальним захистом населення, а також визначає основні напрями соціального обслуговування в суспільстві. У сучасних умовах актуальність вивчення питань соціальної економіки стає більш вагомим і очевидним, що пов'язано з ускладненням процесів соціальної взаємодії як на державному рівні, так і на рівні підприємства.

Соціальна економіка – це дисципліна, що вивчає складний багатогранний і багаторівневий процес взаємовідносин людини і суспільства, людини і держави; систему конкретних заходів, спрямованих на життєзабезпечення населення. Соціальна економіка вивчає відносини, що складаються в суспільстві з приводу прийняття і реалізації рішень, які впливають на рівень і якість життя, його добробут. Соціальна економіка являє собою систему взаємовідносин між соціальними групами, соціальними шарами, окремими категоріями громадян. У центрі реалізації цілей соціальної економіки завжди знаходиться людина, її добробут, соціальний захист, життєзабезпечення, соціальна безпека.

Метою вивчення дисципліни "Соціальна економіка" є формування у студентів системних професійних і соціально-особистісних компетентностей і уявлень щодо використання методичного апарату та інструментарію соціальної економіки й оволодіння навичками прийняття оптимальних управлінських рішень в умовах ринкових відносин. Навчальна дисципліна "Соціальна економіка" є невід'ємною компонентою професійної підготовки майбутнього фахівця з економіки, що є підставою для його подальшого особистісного й професійного розвитку та вдосконалення.

Мета практичних та семінарських занять – це закріплення та поширення теоретичних знань з управління соціальними процесами, соціальним захистом і соціальним розвитком на макро- та мікрорівнях, набуття навичок і вмінь аналізувати та критично осмислювати соціальні проблеми, розробляти пропозиції щодо їх розв'язання.

У процесі практичних занять викладач здійснює оперативний і поточний контроль засвоєння студентами навчального матеріалу.

Практичні заняття проводяться у формі семінарів, ділових ігор, колоквіумів, розв'язання ситуаційних завдань і розрахункових задач.

Підготовка до семінарського заняття передбачає самостійну роботу студентів з опрацювання отриманих за темою семінару питань з використанням додаткової літератури та інформації.

Традиційна форма проведення семінарського заняття передбачає виступи студентів з доповідями, повідомленнями з кожного питання та обговорення дискусійних моментів. Головну роль відіграє викладач, коментуючи виступи та роблячи висновки. Активна форма проведення семінарського заняття передбачає якісні зміни взаємовідносин викладача і студентів шляхом надання їм нової ролі. Викладачем здійснюється (на попередньому занятті) призначення ведучого, який повинен уважно ознайомитися з темою та заздалегідь розробити регламент семінару. Ведучому надається право призначити доповідачів, а також опонентів з кожного питання. Студенти також виконують функції щодо оцінки виступів, обґрунтовуючи свої рішення. Під час підбиття підсумків оцінку дій учасників дає викладач.

Ділова гра – це також активна форма проведення практичного заняття, яка ґрунтується на моделюванні конкретної ситуації.

Заняття з розгляду **ситуаційних завдань** передбачають наступні етапи: введення в ситуацію, вивчення її умов, активізація теоретичних і практичних знань, виконання завдання й прийняття рішення, дискусія з обговорення й оцінки прийнятого рішення. **Вирішення задач** є традиційною, але досить важливою формою проведення занять, що надає практичні навички роботи з кількісними та якісними показниками. Перед кожним практичним заняттям студент повинен самостійно повторювати лекційний матеріал, засвоювати формули, проробляти рекомендовану літературу. Окремі елементи вирішення задач, які вимагають об'ємних розрахунків, можуть виконуватися студентами у межах самостійної роботи. Кожна розрахункова задача потребує висновків.

Оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни здійснюється на основі результатів поточного, модульного та підсумкового контролів за 100-бальною шкалою. Поточний контроль успішності студентів здійснюється практично постійно за всіма видами робіт: виконання практичних робіт, виступи на семінарах, виконання самостійних робіт, усні відповіді, тестування, виконання творчих робіт, складання есе, презентації тощо.

Змістовий модуль 1

Соціалізація економіки. Інституційна база соціальної економіки

Тема 1. Концептуальні основи соціальної економіки

Мета заняття – розширення та поглиблення знань щодо соціалізації економіки, її функцій; оволодіння методикою розрахунку індексу розвитку людського потенціалу (ІРЛП).

Компетентності, яких набуває студент: здатність усвідомлювати особливості формування та розвитку соціальної економіки та визначати пріоритети розвитку суспільства за допомогою інструментів державного регулювання при дотриманні принципів соціальної справедливості та соціальної безпеки.

План семінарського заняття

1. Соціалізація економіки як напрямок розвитку глобального суспільства. Методи соціалізації економіки.
2. Проблеми формування соціальної економіки в умовах економічної та політичної кризи.
3. Концепція сталого розвитку суспільства: сутність і принципи.
4. Роль соціального партнерства у вирішенні соціальних проблем.
5. Соціальна безпека держави й особистості: сутність, складові, оцінка.

Додаткові запитання для обговорення

1. Державна соціальна політика сучасної держави: законодавче забезпечення. Основні функції державної соціальної політики.
2. Співвідношення понять "соціальна економіка", "соціальна політика" й "економічна політика".
3. Соціальна справедливість у сучасному суспільстві.

Інтерактивний діалог "Портрет людини в соціальній економіці"

Розглянути місце та роль людини в соціальній економіці в соціальному статусі (або категорії):

- 1) найманого працівника;
- 2) пенсіонера;
- 3) особи з інвалідністю;
- 4) студента;
- 5) власника бізнесу;
- 6) дрібного підприємця;
- 7) споживача.

Конференція-аукціон "Людські цінності у соціальній економіці"

Мета аукціону – визначити перелік і ранги людських цінностей у соціальній економіці.

Правила аукціону.

У кожного учасника є 1 000 грн. Початкова ціна кожної цінності – 50 грн. Підвищувати ціну можна на суму, кратну 20 (20, 40, 60 і т. д.). Не можна підвищувати власну названу ціну. Об'єднувати гроші учасникам не можна. Торги починаються після оголошення ведучим цінності.

Цінність вважається купленою, якщо запропоновану за неї ціну ведучий назвав три рази й вимовив слово "Продано" або якщо за неї запропоновано 1 000 грн. Поряд з цінністю ведучий записує ціну, за яку вона продана, та ім'я її покупця.

Список цінностей: економічна свобода та фінансова незалежність, мир у всьому світі, здорова дитина, ідеальна сім'я, можливість мандрувати, будинок вашої мрії, міцне здоров'я до старості, благополуччя батьків, поселити всіх бездомних, нагодувати всіх голодних, стати президентом, світ без наркотиків, світ без раку, світ без СНІДУ, світ без Covid.

Запитання для обговорення

Чому саме ці цінності набрали найбільшу кількість одиниць?

Чи всі задоволені тим, що купили?

Чи хотілося купити щось інше?

Якби такий аукціон проходив в реальному житті, змінився б вибір його учасників?

Які проблеми людини й суспільства пов'язані із запропонованими цінностями?

Чи здатна молодь вирішити ці проблеми, вплинути на їх рішення?

Методичні рекомендації до виконання завдань

Зміст завдання – розрахунок індексу людського розвитку (ІЛР) та його складових; індексів злиденності.

ІЛР обчислюється на основі трьох складових: *очікуваного довголіття*, *досягнутого рівня освіти* та *рівня життя*.

ІЛР розраховується за формулою:

$$ІЛР = \sqrt[3]{I_{од} \times I_o \times I_{рж}}, \quad (1)$$

де $I_{од}$ – індекс очікуваного довголіття. *Очікуване довголіття* – це оцінка тривалості майбутнього життя при народженні, яка визначається демографічними таблицями смертності;

I_o – індекс досягнутого рівня освіти. *Рівень освіти* відображає здатність до отримання накопичених знань, спілкування, обміну інформацією;

$I_{рж}$ – індекс реального ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності ПКС в доларах США, що відображає рівень життя населення.

Індекс очікуваного довголіття розраховується за формулою:

$$I_{од} = \frac{X_i - X_{min}}{X_{max} - X_{min}}, \quad (2)$$

де X_i – фактичне значення тривалості життя;

X_{min} – мінімально можливе значення показника, що прийняте за еталон у міжнародній практиці. Для всього населення це – 20 років;

X_{max} – максимально можливе значення показника, що прийняте за еталон у міжнародній практиці. Для всього населення це – 83,2 років.

Індекс досягнутого рівня освіти розраховується за формулою:

$$I_o = \frac{\sqrt{I_{стн} \times I_{отн}}}{0,951}, \quad (3)$$

де $I_{стн}$ – індекс середньої тривалості навчання населення;

$I_{отн}$ – індекс очікуваної тривалості навчання населення;
0,951 – комбінований індекс освіти.

Індекс середньої тривалості навчання населення ($I_{стн}$), який відображує середню кількість років, витрачених на навчання населенням у віці від 15 років і старше, розраховується за формулою:

$$I_{стн} = \frac{Y_i - Y_{min}}{Y_{max} - Y_{min}}, \quad (4)$$

де Y_i – середня тривалість навчання населення (фактична), років;

Y_{min} – мінімальне значення середньої тривалості навчання (0 років);

Y_{max} – максимальне значення середньої тривалості навчання (13,2 років).

Індекс очікуваної тривалості навчання $I_{отн}$, який вимірює середню тривалість навчання для дорослих у віці до 25 років, розраховується за формулою:

$$I_{отн} = \frac{Z_i - Z_{min}}{Z_{max} - Z_{min}}, \quad (5)$$

де Z_i – очікувана тривалість навчання населення, яке на цей момент отримує освіту, років;

Z_{min} – мінімальне значення очікуваної тривалості навчання (0 років);

Z_{max} – максимальне значення очікуваної тривалості навчання (20,6 років).

Рівень життя оцінюється як частка ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) за формулою:

$$I_{ВВП} = \frac{\ln W_i - \ln W_{min}}{\ln W_{max} - \ln W_{min}}, \quad (6)$$

де W_i – фактичний рівень ВВП на душу населення за ПКС, дол. США;

W_{min} – мінімальний рівень ВВП на душу населення за ПКС (163 дол. США);

W_{max} – максимальний рівень ВВП на душу населення за ПКС (108 211 дол. США).

ІЛР є основою для класифікації країн з розбивкою на три групи: країни з високим рівнем людського розвитку (ІЛР $\geq 0,8$), середнім (від 0,5 до 0,79) і низьким – ІЛР $< 0,5$.

Для виміру знедоленості серед населення в міжнародній практиці використовуються індекси злиденності для країн, що розвиваються (ІЗН-1) та для розвинених країн (ІЗН-2).

Розрахунок ІЗН₁ (індекс абсолютної злиденності у країнах, що розвиваються) здійснюється за формулою:

$$ІЗН_1 = \left[\frac{P_1^3 + P_2^3 + P_3^3}{3} \right]^{1/3}, \quad (7)$$

де P_1 – частка осіб, які не дожили до 40 років;

P_2 – частка неграмотних в загальній чисельності дорослого населення;

P_3 – незважене середнє, що враховує 2 компоненти: (1) частку населення, що немає доступу до питної води; (2) частку дітей з не достатньою вагою у віці до 5 років.

Розрахунок ІЗН₂ (для розвинених країн) здійснюється за формулою:

$$ІЗН_2 = \left[\frac{R_1^3 + R_2^3 + R_3^3 + R_4^3}{3} \right]^{1/3}, \quad (8)$$

де R_1 – частка осіб, які не дожили до 60 років;

R_2 – частка функціонально неграмотного дорослого населення в загальній чисельності дорослого населення;

R_3 – частка населення, що живе за межею бідності (при межі бідності – 50 % медіанного доходу);

R_4 – рівень застійного безробіття (12 місяців та більше).

Завдання 1

Провести аналіз динаміки ІЛР для України за останні 10 років, оцінити місце України в рейтингу країн за ІЛР, використовуючи дані Інтернет-мережі. Чи досягне Україна високого рівня людського розвитку (ІЛР $> 0,801$), за умов, що очікувана тривалість життя при народженні складе 77 років?

Завдання 2

Розрахувати індекс очікуваного довголіття за даними табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані

Країна	Середня тривалість життя, років	Країна	Середня тривалість життя, років
Великобританія	80	Франція	79
Україна	69	Швеція	80
США	81	Японія	82

Завдання 3

Розрахуйте ІЛР для країни, користуючись даними табл. 2. Зробіть висновки.

Таблиця 2

Вихідні дані

Показник	Значення
Середня очікувана тривалість життя, років	67,9
Середня тривалість навчання, років	9,2
Очікувана тривалість навчання, років	14,6
ВНП на душу населення, дол. США	646,0

Завдання 4

У табл. 3 наведено показники людського розвитку двох країн.

Необхідно визначити ІЛР окремо для кожної країни. Результати оцінити за шкалою та порівняти.

Таблиця 3

Вихідні дані

Країни	Середня очікувана тривалість життя, років	Середня тривалість навчання, років	Очікувана тривалість навчання, років	Реальний ВНП на душу населення (дол. США)
Європи	75	11,6	18,4	22 000
Східної Азії	63	10,2	13,8	2 400

Завдання 5

У табл. 4 наведено показники людського розвитку країн. Необхідно визначити ІЛР окремо для кожної країни. Результати оцінити за шкалою та порівняти.

Таблиця 4

Вихідні дані

Країна	Середня очікувана тривалість життя, років	Середня тривалість навчання, років	Очікувана тривалість навчання, років	Реальний ВВП на душу населення (дол. США)
A	75	13,0	19,2	3 400
B	65	10,6	12,9	2 200
C	59	9,0	11,0	1 400
D	72	12,8	18,7	4 250

Завдання 6

Виходячи з даних табл. 5, розрахувати індекс людського розвитку, індекси злиденності населення для України й Австралії. Зробити висновки.

Таблиця 5

Вихідні дані для обчислення індексів

Показники	Україна	Австралія
Тривалість майбутнього життя, років	70,9	82,8
Середня тривалість навчання, років	11,4	13,1
Очікувана тривалість навчання, років	16,9	19,9
ВВП на душу населення, дол. США	7 916	45 821
Вірогідність не дожити до 40 років, %	10,1	–
Частка осіб, що не дожили до 60 років, %	–	9
Частка неграмотних у загальній чисельності населення, %	9,3	–
Частка населення, що не має доступу до безпечної води, %	6,2	–
Частка дітей у віці до 5 років з недостатньою вагою, %	15,3	–
Частка функціонально неграмотного населення, %	–	17
Частка населення, що живе за межею бідності, %	–	12,9
Рівень застійного безробіття (12 місяців та більше), %	–	2,6

Контрольні запитання для самодіагностики за темою 1

1. Поняття й визначення термінів "соціальні потреби" й "соціальні відносини".
2. Суть категорій "соціальне управління" й "соціальна економіка".
3. Соціальна економіка та її зв'язок з економічною політикою держави.
4. Об'єкти й суб'єкти соціальної економіки в економічній системі соціально орієнтованого спрямування.
5. Принципи й механізми реалізації соціальної економіки.
6. Етапи генезису соціальної держави.
7. Роль держави та її інститутів у розробці й реалізації соціальної політики.
8. Соціальне партнерство та його роль у вирішенні соціальних проблем.

Тема 2. Моделі соціальної політики в різних економічних системах

Мета заняття – опрацювання основних характеристик моделей соціальної держави; визначення можливостей застосування тієї чи іншої моделі соціальної політики в Україні.

Компетентності, яких набуває студент: здатність визначати фактори, що впливають на розвиток соціальної економіки України й аналізувати основні соціальні показники.

Завдання 1

Виходячи з теоретичного матеріалу, заповніть табл. 6 – 8.

Таблиця 6

Моделі соціальної політики (класифікація 1)

Модель соціальної політики	Критерії соціального захисту	Джерела фінансування	Приклади держав
Соціал-демократична			
Консервативна			
Ліберальна			
Католицька			

Моделі соціальної політики (класифікація 2)

Модель Бісмарка	Модель Беверіджа
1	1
2	2
n	n

Моделі соціальної політики (класифікація 3)

Модель соціальної політики	Американська	Шведська	Німецька	Японська	Англосаксонська	Загальноєвропейська
Характеристики, приклади країн						

Узагальнити критерії, що використовуються для виділення моделей соціальної політики.

Ділова гра-дебати**"Вибір та обґрунтування моделі соціальної політики для України"**

Мета ділової гри – визначення можливостей застосування моделей соціальної політики – консервативної, соціал-демократичної, ліберальної або їх елементів для впровадження в Україні.

Правила гри

1. Дискусія організовується та проводиться головою, який(а) безпосередньо не бере участі в обговоренні, залишаючись нейтральною особою.

2. Допомагає голові секретар, який не лише інформує доповідачів про тривалість їх виступів, а й документує ці виступи. Секретаря обирають з числа студентів.

3. Перед початком дебатів слухачі поділяються на групи учасників:

1) ті, хто погоджується з головною тезою дебатів;

- 2) ті, хто не погоджується з нею;
- 3) ті, хто не виробив своєї чіткої позиції.

Представники першої групи займають місця праворуч від голови, другої – ліворуч, а позаду та в центрі – третьої. Попереду знаходяться головні доповідачі.

4. Учасники дискусії, відповідно до встановленої черги, викладають свої погляди, захищаючи або заперечуючи основну тезу. Першою починає та особа, яка захищає тезу та розвиває її. Перший промовець посиляється на неї. Закінчує дебати промовець, який заперечує тезу.

5. Під час дискусії учасники можуть запитувати або інформувати, підводячись зі своїх місць. Доповідач має право приймати або відхиляти зауваження.

6. Голова слідкує за дотриманням регламенту та за порядком проведення дебатів.

7. Після дебатів учасники голосують, підтримуючи сторону пропозиції чи опозиції. Однак, оцінюють не тезу, а ті аргументи, які були представлені кожною зі сторін.

Проаналізувавши найпоширеніші світові моделі соціальних держав, їх структуру, зміст, наприкінці необхідно обрати модель соціальної політики для України.

Сценарій ділової гри наведено у табл. 9.

Таблиця 9

Сценарій ділової гри

Пропозиція	Опозиція
1	2
1 доповідач: відкриває дискусію. Його завданням є визначення теми з поясненням незрозумілих у ній формулювань. Далі він представляє три основні аргументи своєї сторони, лише частково їх обґрунтовуючи. На його виступ відводиться 8 хв. Ця роль не є складною, проте вона досить важлива, оскільки всі наступні промовці, – представники як пропозиції, так і опозиції – дотримуватимуться визначеної тези та викладених аргументів	1 доповідач: звертається до визначення тези іншої сторони і викладає власне розуміння. Далі він також наводить три контраргументи, які частково обґрунтовує. На свій виступ він витрачає до 8 хв. Цей промовець визначає подальшу стратегію опозиційної сторони

1	2
2 доповідач: його завданням є розкриття першого аргументу промовця. До того ж він мусить звернутися до контраргументів опозиції і довести їх неспроможність. Він має на виступ 6 хв. Ця роль також не є складною	2 доповідач: подібно до 2 промовця зі сторони пропозиції
3 доповідач: викладає обґрунтування другого аргументу своєї сторони. Окрім цього, він повинен заперечувати аргументи другої сторони, а саме: розвинути другий пункт – за можливістю заперечити його або ж показати відсутність їх зв'язку з темою дискусії чи неважливість. Роль цього промовця, як і наступного, дещо складніша, оскільки вимагає постійної уваги до аргументів противників, їх динамічного аналізу	3 доповідач: подібно до 3 промовця зі сторони пропозиції
4 доповідач: викладає обґрунтування третього аргументу своєї сторони. Окрім цього, він повинен заперечувати аргументи другої сторони, а саме: розвинути третій пункт, – за можливістю заперечити його. Ця роль вимагає постійного напруження й аналізу як власних, так і опозиційних аргументів	4 доповідач: подібно до 4 промовця зі сторони пропозиції
5 доповідач: підсумовує аргументи своєї сторони. Якщо його попередники належно не виконали своїх функцій, то він повинен згадати контраргументи і з боку опозиції; закріпити основні моменти своєї сторони й обґрунтувати їх значення. Ця роль доволі важлива, оскільки виступ останнього промовця є підсумковим і найбільше фіксується в пам'яті слухачів. Йому надається 6 хв.	5 доповідач: подібно до 5 промовця зі сторони пропозиції. Однак цей промовець має той шанс, який необхідно використати: він завершує основну частину дискусії і має останнє слово

Контрольні запитання для самодіагностики за темою 2

1. Особливості соціальної економіки та політики в командно-адміністративній системі.
2. Особливості соціальної економіки та політики у ринковій системі.
3. Моделі соціальної політики в державах з ринковою економікою.
4. Наслідки та причини загострення соціальних проблем в Україні в результаті реформ.
5. Проблеми вибору моделі соціальної економіки в Україні.
6. Назвіть пріоритетні напрями соціальної економіки України в перехідний до ринку період.

Тема 3. Державні соціальні стандарти. Проблема бідності

Мета заняття – опрацювання змісту та ролі соціальних стандартів та нормативів, бідності, споживчого кошика, нормативно-правового забезпечення, державних соціальних гарантій.

Компетентності, яких набуває студент: здатність використовувати нормативно-правове забезпечення соціальної політики для належної реалізації гуманітарної політики щодо підвищення рівня життя населення.

План семінарського заняття

1. Соціальні стандарти та нормативи рівня та якості життя.
2. Прожитковий мінімум: структура, динаміка, методика розрахунку.
3. Бідність як світова соціально-економічна проблема. Показники оцінки бідності в Україні та в світі.
4. Гідна зайнятість та гідна праця як дієві важелі боротьби з бідністю.
5. Державна політика боротьби з бідністю та нерівністю. Шляхи подолання бідності: світовий досвід.

Запитання для обговорення

1. Яку роль відіграє Верховна Рада України у визначенні засад розвитку соціальної політики? Наведіть приклади основних програм розвитку соціальної політики України за останні десять років.
2. Яка роль Міністерства соціальної політики України у системі державної виконавчої влади? Опишіть його структуру.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Бідність – неможливість підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період;

глибина бідності – відхилення величини доходів (витрат) осіб з категорії бідних від визначеної межі бідності. Цей показник визначає, наскільки середні доходи (витрати) бідного населення є нижчими від межі бідності;

депривація – вимушене позбавлення особи внаслідок нестачі коштів можливості задовільняти свої базові потреби через відсутність доступу до основних матеріальних благ і соціальних ресурсів;

споживчий кошик – асортимент товарів, що характеризує типовий рівень і структуру місячного (річного) споживання людини або сім'ї;

споживчий кошик – це набір найнеобхідніших для повноцінного життя людини продуктів харчування, товарів непродовольчої групи та різноманітних послуг. До споживчого кошика входять товари, що споживаються окремою людиною чи сім'єю протягом місяця або року.

Завдання 1

"Міфи та реалії соціальної економіки"

На основі опрацювання теоретичного (лекційного) матеріалу пропонується обґрунтувати власні висновки та пропозиції щодо доцільності державного регулювання доходів населення, зокрема щодо:

ефективності діючого механізму, встановлення державних мінімальних соціальних стандартів;

доцільності запровадження державних дотацій виробникам соціально значущих споживчих товарів і послуг для населення;

доцільність й обґрунтованість запровадження субсидій для населення.

Висунути власні гіпотези щодо наявних міфів і реалій соціальної економіки.

Завдання 2

Чисельність населення країни становить 48 841,25 осіб. Чисельність бідного населення, на якого сукупні витрати на умовного дорослого були нижчими від межі бідності, становила 12 912,75 осіб. Розрахуйте рівень бідності в цілому по країні.

Завдання 3

У середньому витрати бідного населення в розрахунку на одного умовного дорослого становили 678 ум. од., межа бідності – 756 ум. од. Розрахуйте коефіцієнт глибини бідності.

Завдання 4

Провести вибіркове обстеження домогосподарств за третьою групою критеріїв Методики оцінки бідності – немонетарним критеріям бідності. Для цього обрати від 10 до 30 домогосподарств.

Відповідно до Методики, до бідних зараховують домогосподарства з нестачею коштів по 4 з 9 ознак депривації (скорочення або повне позбавлення можливості задовільняти основні потреби).

За методологією ЄС до ознак депривації належать:

1) наявність у домогосподарства заборгованості з виплати іпотечного кредиту або орендних платежів, рахунків за комунальні платежі, платежів за придбання товарів і послуг на виплату або інших платежів за кредитами;

2) нездатність домогосподарства оплатити тижневу щорічну відпустку далеко від дому;

3) нездатність платити за підтримання належної температури в житлі;

4) нездатність платити за споживання страв з м'ясом, курятиною, рибою (або їх вегетаріанські еквіваленти) через день;

5) нездатність оплатити несподівані фінансові витрати за рахунок власних ресурсів (у розмірі законодавчо встановленого прожиткового мінімуму в розрахунку на місяць у середньому на одну людину);

6) нездатність дозволити собі мати телефон (у т. ч. мобільний);

7) нездатність дозволити собі мати кольоровий телевізор;

8) нездатність дозволити собі мати пральну машину;

9) нездатність дозволити собі мати автомобіль.

Завдання 5

Провести моніторинг власного споживання товарів та послуг за трьома рівнями: мінімальним, реальним та максимальним (табл. 10).

Таблиця 10

Споживання товарів та послуг за місяць

Споживання на рівні "МІНІМУМ" (в межах прожиткового мінімуму)		Споживання на рівні "ТИПОВИЙ СПОЖИВЧИЙ КОШИК" (реальне споживання)		Споживання на рівні "МАКСИМУМ" (споживання з урахуванням всього, у чому собі відмовляєте)	
товари та послуги за групами	сума, грн	товари та послуги за групами	сума, грн	товари та послуги за групами	сума, грн

Після заповнення таблиці, скласти звіт на 1–2 с. щодо відповідності мінімального споживання типовому та максимальному. Побудувати графік (кругову або стовпчикову діаграму) споживання товарів та послуг за групами для реального споживання. Зробити висновки.

Контрольні запитання для самодіагностики за темою 3

1. Поняття соціальних нормативів та їх групи.
2. Система державних соціальних стандартів і нормативів в Україні.
3. Основні законодавчі та нормативні акти, що регулюють соціальні відносини.
4. Поняття "прожитковий мінімум", "межа малозабезпеченості", "мінімальний споживчий бюджет".
5. Бідність і показники її вимірювання.
6. Масштаби бідності в Україні.
7. Причини появи та прогресування бідності в Україні.

Тема 4. Розвиток соціальної сфери в соціальній економіці

Мета заняття – оволодіння методами аналізу стану складових соціальної сфери й інфраструктури.

Компетентності, яких набуває студент: здатність планувати, формувати, здійснювати оцінку ефективності заходів державної політики щодо фінансування соціальної сфери й інфраструктури.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Номінальні доходи – це доходи, отримані в грошовому вираженні.

Реальні доходи – номінальні грошові доходи поточного періоду, скориговані на індекс споживчих цін. Взаємозв'язок номінальних і реальних доходів може бути виражений наступною формулою:

$$РД = \frac{НД}{I_{сц}}, \quad (9)$$

де РД – реальні доходи;

НД – номінальні доходи;

$I_{сц}$ – індекс споживчих цін.

Номінальна заробітна плата – це сума коштів, що виплачується працівникам за виконаний обсяг робіт відповідно до кількості та якості витраченої ними праці.

Реальна заробітна плата – номінальна заробітна плата поточного періоду, скоригована на індекс заробітної плати.

Завдання 1

Студентам пропонується ознайомитись зі статистичними даними, що характеризують окремі галузі соціальної інфраструктури в Україні (сфери охорони здоров'я, освіти та науки, житлово-комунального комплексу, а також культури, мистецтва та спорту) та послідовно виконати наступні завдання:

дати оцінку стану та проблем функціонування:

охорони здоров'я;

освіти;

житлово-комунального комплексу;

сфери культури, мистецтва та спорту.

Складіть матрицю SWOT-аналізу функціонування галузей соціальної інфраструктури в Україні та визначте основні завдання щодо їх поліпшення (табл. 11).

Таблиця 11

Матриця SWOT-аналізу функціонування галузей соціальної інфраструктури в Україні

		Можливості (О)		Загрози (Т)	
		1. ...	2. ...	1. ...	2. ...
Сильні сторони (S)	1. ...	Як скористатися можливостями		За рахунок чого можливо знизити загрози	
	2. ...				
Слабкі сторони (W)	1. ...	Що заважає скористатися можливостями		Як мінімізувати слабкі сторони, щоб уникнути загроз	
	2. ...				

Обґрунтуйте доцільні обсяги фінансування галузей з точки зору забезпечення потреб їх розвитку та відповідно до затверджених стандартів.

Завдання 2

Визначити ефективність освіти та інтелектуалоємність виробництва, виходячи з наступних даних: ВВП країни дорівнює 37,5 млрд дол. США, а фонд освіти складає 3,56 млрд дол. США.

Пояснити економічне значення кожного з розрахованих показників, враховуючи, що: ефективність освіти характеризує кількість виробленого ВВП на одиницю освітнього фонду держави; інтелектуалоємність виробництва показує, скільки грошових одиниць, акумульованих в освітньому фонді, припадає на кожну одиницю виробленого продукту.

Завдання 3

В області є інформація про кількість осіб, що навчалися та навчаються у ЗВО і коледжах, яка представлена в табл. 12.

Таблиця 12

Вихідні дані

Показник	Значення, тис. осіб
Кількість осіб, що в поточному році закінчили:	
ЗВО	511,2
Коледж	317,7
Кількість осіб, що вступили на 1 курс 4 роки тому:	
ЗВО	512,2
Коледж	488,8

Розрахувати показники своєчасності отримання освіти у ЗВО та коледжах.

Завдання 4

У звіті відділу освіти за навчальний рік містяться відомості, представлені в табл. 13.

Таблиця 13

Звіт відділу освіти за навчальний рік

Показник	Клас			
	1	2	3	4
Число учнів на початок навчального року, тис. осіб.	485,0	753,0	182,0	1 420,0
Вступило до школи після початку навчального року, тис. осіб	22,8	30,1	3,5	56,4
у т. ч. перейшло з інших шкіл області	17,2	19,8	2,4	39,4
Число учнів на кінець навчального року, тис. осіб	470,5	746,4	179,0	1 395,9
Число другорічників, тис. осіб	1,7	2,0	0,3	4,0

Визначити коефіцієнт прийняття, у т. ч. за рахунок внутрішньорегіонального переміщення; коефіцієнт вибуття; показники успішності.

Завдання 5

Виходячи з даних табл. 14, розрахувати реальні наявні доходи на душу населення та індекс реальних наявних доходів.

Таблиця 14

Вихідні дані

Показники	Базовий період	Звітний період
Наявні доходи населення (НДН), млн грн	82 791	96 833
Середньорічна чисельність населення (Ч), млн осіб	39,7	39,3
Індекс споживчих цін (І _ц)	1,192	1,258

Завдання 6

Виходячи з даних табл. 15, визначити розмір номінальних і реальних доходів на душу населення й проаналізувати їх динаміку. Оцінити зміни структури доходів у 3-му та 2-му році в порівнянні з 1-им роком в натуральних одиницях. Проаналізувати динаміку номінальної та реальної заробітної плати в розрахунку на одного зайнятого в економіці. Зробити висновки.

Таблиця 15

Чисельність населення та його грошові доходи

Показник	1 рік	2 рік	3 рік
Середньорічна чисельність населення, тис. осіб	47 280,8	46 929,5	46 646,0
Чисельність зайнятого населення, тис. осіб	20 680,0	20 730,4	20 904,7
Грошові доходи, млн у. о.:			
оплата праці	175 445,8	222 812,8	316 063,3
доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	18 688,8	19 826,5	28 789,9
доходи від продажу сільськогосподарської продукції	17 544,5	16 522,1	19 401,9
пенсії, стипендії, допомоги та субсидії, надані готівкою	91 536,9	117 543,2	150 834,2
грошова допомога від родичів та інших осіб	26 316,8	21 242,7	28 164,6
інші грошові доходи	8 009,4	8 969,15	8 762,1
Індекс споживчих цін, %	1,15	1,11	1,17
Індекс заробітної плати, %	1,04	1,10	1,11

Завдання 7

Обчислення показників рівня життя населення. Середня заробітна плата працівників підприємства в базисному періоді становила 4 280 грн, а у звітному періоді 4 307 грн. Вклади зі суспільних доходів споживання в розрахунку на одного працівника в базисному періоді становила 581 грн, а у звітному – 690 грн. Купівельна спроможність 1 грн зменшилась у звітному періоді порівняно з базисним на 8,2 %. Визначити: індекс цін підприємства на товари та послуги; індекс реальної заробітної плати; індекс кінцевих доходів населення; індекс реальних доходів населення. Зробити висновки.

Завдання 8

Виходячи з даних лікувально-профілактичних установ регіону, представлених в табл. 16, розрахувати: зайнятість лікарняного ліжка; оборот ліжка-місця; середню тривалість перебування хворого на ліжка-місці; показник летальності. Зробити висновки.

Таблиця 16

Вихідні дані

Показник	Значення
Кількість середньорічних ліжка-місць, шт.	137 460
Надійшло хворих, осіб	2 760 565
Виписано хворих, осіб	2 592 100
Померло, осіб	20 995
Проведено всіма, тис. ліжка-днів	46 980,4

Завдання 9

Криміногенна ситуація в регіоні за два роки представлена в табл. 17. Визначити: рівні злочинності та судимості окремо за кожен рік; динаміку рівнів злочинності та судимості в регіоні. Зробити висновки.

Таблиця 17

Вихідні дані

Рік	Кількість зареєстрованих злочинів, тис. випадків	Чисельність засуджених, тис. осіб	Середньорічна чисельність наявного населення, млн осіб
Базисний	512	164	49,7
Поточний	531	173	49,3

Контрольні запитання для самодіагностики за темою 4

1. Соціальна сфера та її роль у вирішенні соціальних проблем.
2. Галузі соціальної сфери.
3. Джерела фінансування соціальної сфери.
4. Сутність державного планування розвитку соціальної сфери.
5. Суб'єкти фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери.
6. Зміни у структурі джерел фінансування при переході до ринку.
7. Бюджетне й позабюджетне фінансування розвитку соціальної сфери.
8. Сучасний стан і проблеми розвитку соціальної сфери в Україні.

Змістовий модуль 2

Система соціального захисту населення в соціальній економіці

Тема 5. Соціальний захист населення та його категорій

Мета заняття – опрацювання змісту та ролі системи соціального захисту населення; вивчення об'єктів, суб'єктів, принципів і методів соціального захисту різних категорій населення в Україні та світі; оволодіння методами аналізу рівня соціального захисту осіб з інвалідністю.

Компетентності, яких набуває студент: здатність здійснювати соціальний моніторинг з метою діагностики системи соціального захисту населення та його окремих категорій з урахуванням вимог європейських стандартів.

План семінарського заняття

1. Етапи розвитку системи соціального захисту в Україні та у світі.
2. Соціальний захист як система, її об'єкти та суб'єкти.
3. Соціальне страхування, його види та соціальний ризик.
4. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб.
5. Порівняльна оцінка соціального захисту населення України та країн ЄС.

Запитання для обговорення

1. У чому полягає мета соціального захисту щодо окремої людини (фізичної особи) та щодо суспільства загалом?

2. Наведіть приклади прояву соціальної справедливості або несправедливості у світовій практиці.

3. Який зв'язок між соціальним захистом і соціальною безпекою? Що таке соціальна безпека людини? У чому зв'язок між соціальною безпекою та національною безпекою України?

4. Європейські стандарти соціального захисту в системі критеріїв вступу до ЄС та НАТО.

Інтерактивний діалог

1. Соціально вразливі верстви населення, їх характеристика. Оцінка сучасного стану захищеності найбільш вразливих категорій населення в Україні.

2. Державна молодіжна економіка.

3. Державна допомога сім'ям з дітьми та її види.

4. Сім'я з дітьми, малозабезпечена сім'я з дітьми, неблагополучна сім'я, сім'я соціального ризику. Неповні та багатодітні сім'ї. Форми соціального захисту багатодітних матерів та неповних сімей.

5. Розвиток нетрадиційних, гнучких форм зайнятості осіб з інвалідністю.

6. Чинна система квотування робочих місць для осіб з інвалідністю.

7. Національна програма професійної реабілітації та зайнятості осіб з обмеженими фізичними можливостями.

8. Нагальні проблеми, які потребують посилення захисту осіб з інвалідністю та шляхи їх вирішення.

Ділова гра

"Соціальний захист людей з обмеженими можливостями"

Прийом на підприємство співробітників з обмеженими можливостями припускає визначення:

умов наймання кандидатів з обмеженими можливостями;

аргументів "за" і "проти" прийому таких кандидатів;

переваг при прийманні на роботу (за законодавством), що надаються людям з обмеженими можливостями.

Ситуація

Переробний завод, на якому діють передові методи організації виробництва, заслужив високу оцінку як у нашій країні, так і за кордоном.

На завод потрібно прийняти співробітника на посаду менеджера зі зовнішніх зв'язків, у чиї обов'язки входить організація й виконання всіх функцій, пов'язаних із прийомом відвідувачів і гостей з інших організацій, які приблизно раз на місяць приїжджають для огляду заводу. Відділ зв'язків з громадськістю наполягає, щоб з відвідувачами спілкувалися як з досить поважними особами й приділяли їм максимум уваги.

Кандидат має високу кваліфікацію й приємний у спілкуванні, володіє декількома мовами й міг би ідеально підійти на цю посаду за винятком однієї обставини – він прикутий до інвалідного візка. Хоча, в принципі керівництво організації не заперечує щодо прийому на роботу людей з фізичними обмеженнями, але воно сумнівається, чи зможе даний кандидат виконувати цю роботу. Наприклад, яким чином він зможе їздити в аеропорт зустрічати гостей, улаштувати їх у готель, організувати огляд заводу й т. п.?

Хід ділової гри

1. Зі всіх студентів обираються добровольці для виконання ролей менеджера з підбору персоналу (1) й кандидатів на вакантну посаду (2).

2. У цей час у групах відбувається загальне обговорення проблеми. Аудиторії можуть бути задані наступні запитання: "Якби Ви хотіли одержати роботу, а один з кандидатів мав би таку ж кваліфікацію, як і Ви, але при цьому одержав роботу тільки з тієї причини, що в нього обмежені можливості, що б Ви відчули?".

3. Виконавці ролей моделюють ситуацію прийому на роботу.

4. Робляться загальні висновки щодо можливостей прийняття рішення.

Контрольні запитання для самодіагностики за темою 5

1. Необхідність соціального захисту в умовах соціальної економіки.
2. Соціальний захист як важлива складова соціальної економіки.
3. Принципи, на яких будується система соціального захисту та соціальне забезпечення.

4. Кого відносять до соціально вразливих категорій населення?

5. Що означає диференційований підхід щодо вибору форм і заходів підтримки й захисту соціально вразливих категорій населення?

6. Державна молодіжна економіка як складова соціальної економіки та її напрями.

7. Які ви знаєте гарантії соціального захисту молодих громадян?

8. Назвіть види державної допомоги сім'ям з дітьми та її розміри.
9. Форми і методи медико-соціальної реабілітації інвалідів.
10. Пенсійне забезпечення інвалідів.

Тема 6. Соціальний захист економічно активного населення

Мета заняття – оволодіння методами аналізу рівня соціального захисту економічно активного населення.

Компетентності, яких набуває студент: здатність здійснювати діагностику системи соціального захисту економічно активного населення.

Методичні рекомендації до виконання задач

Розрахунок показників економічної активності, зайнятості та безробіття населення.

1. Чисельність економічно активного населення ($E_{\text{АКТ}}$):

$$E_{\text{АКТ}} = Ч_3 + Ч_Б, \quad (10)$$

де $Ч_3$ – чисельність зайнятих в економіці, осіб;

$Ч_Б$ – чисельність безробітних, осіб.

2. Рівень економічної активності населення ($P_{\text{ЕАКТ}}$):

$$P_{\text{ЕАКТ}} = \frac{E_{\text{АКТ}}}{Ч_{\text{СР}}} \times 100 \%, \quad (11)$$

де $E_{\text{АКТ}}$ – чисельність економічно активного населення, осіб;

$Ч_{\text{СР}}$ – середньорічна чисельність населення, осіб.

3. Рівень зайнятості (P_3):

$$P_3 = \frac{Ч_3}{E_{\text{АКТ}}} \times 100 \%, \quad (12)$$

де $Ч_3$ – чисельність зайнятих в економіці, осіб.

4. Рівень безробіття ($P_Б$):

$$P_Б = \frac{Ч_Б}{E_{\text{АКТ}}} \times 100 \%, \quad (13)$$

де $Ч_Б$ – чисельність безробітних, осіб.

5. Чисельність безробітних на 1 000 зайнятих ($Ч_{Б/З}$):

$$Ч_{Б/З} = \frac{Ч_{Б}}{Ч_{З}} \times 1000. \quad (14)$$

Завдання 1

Виходячи з даних табл. 18, розрахувати показники структур причин незайнятості та тривалості безробіття, порівняти структури жінок і чоловіків. Проаналізувати динаміку середньої тривалості безробіття.

Таблиця 18

Поділ безробітних за причинами незайнятості та за тривалістю незайнятості (тис. осіб)

Безробітні за причиною та тривалістю незайнятості	Базовий період		Звітний період	
	жінки	чоловіки	жінки	чоловіки
за причинами незайнятості				
Усього	940,3	1 057,2	1 263,3	1 435,5
Звільнені у зв'язку з реорганізацією, ліквідацією, конверсією виробництва, скороченням штатів	284,4	231,2	557,1	490,9
Звільнені за власним бажанням	305,9	336,2	288,0	419,2
Демобілізовані з військової строкової служби	0	88,6	0	93,3
Не працевлаштовані після закінчення середньої школи, коледжу та ЗВО	206,3	127,6	261,5	209,6
Звільнені за станом здоров'я, переходом на інвалідність	120,2	176,3	11,4	23,0
Звільнені у зв'язку зі закінченням строку контракту	16,6	57,6	48,0	76,1
Інші причини безробіття	6,9	39,7	97,3	123,4
за тривалістю незайнятості				
Усього	940,3	1 057,2	1 263,3	1 435,5
До 1 місяця	37,6	57,1	37,9	43,1
Від 1 до 3 місяців	102,5	178,7	127,6	155,0
Від 3 до 6 місяців	146,7	174,4	141,5	179,4
Від 6 до 9 місяців	75,2	96,2	315,8	356,0
Від 9 місяців до 1 року	94,0	113,1	111,2	137,8
Від 1 року до 3,5 років	484,3	437,7	529,3	564,2

Завдання 2

Розрахувати коефіцієнт економічної активності населення; коефіцієнт зайнятості населення; коефіцієнт безробіття, виходячи з наступних даних:

середньорічна чисельність населення – 9 800 тис. осіб;

чисельність економічно активного населення – 5 600 тис. осіб;

чисельність зайнятих – 4 900 тис. осіб.

Визначити, як змінилася кількість безробітних на 1 000 зайнятих в регіоні (в абсолютних і відносних одиницях), якщо в попередньому році вона становила 150 осіб.

Завдання 3

Розрахувати відсутні в табл. 19 показники; розрахувати в цілому по області рівень економічної активності населення; охарактеризувати структуру економічно неактивного населення; визначити, скільки безробітних приходить на 1 000 зайнятих в економіці в цілому по області й у тому числі окремо для чоловіків і жінок.

Таблиця 19

Дані про зайнятість населення по області, тис. осіб

Групи населення	Чисельність населення	Економічно активне населення	Економічно неактивне населення	Зайняті в економіці	Безробітні
Чоловіки	4 156	2 100		1 957	
Жінки	3 984		1 632		213
Разом					

Завдання 4

Чисельність населення регіону на кінець року склала 6 300 тис. осіб, з них 62 % – населення в працездатному віці.

Всього зайнято в економіці 2 001 тис. осіб, в т. ч. осіб старшого віку і підлітків – 168 тис. осіб.

Чисельність безробітних за методологією МОП – 217 тис. осіб, зокрема в працездатному віці – 203 тис. осіб.

Визначте рівень економічної активності населення в працездатному віці і покажіть його структуру у вигляді табл. 20.

Показники для розрахунків

Назва показника	
Показники чисельності, тис. осіб	
1. Чисельність населення, всього	
2. Чисельність населення в працездатному віці	
3. Чисельність зайнятих, всього	
4. Чисельність зайнятих в працездатному віці	
5. Чисельність безробітних, всього	
6. Чисельність безробітних в працездатному віці	
7. Чисельність економічно активного населення, всього	
8. Чисельність економічно активного населення в працездатному віці	
Показники зайнятості	
1. Рівень зайнятості, всього	
2. Рівень зайнятості в працездатному віці	
3. Рівень безробіття, всього	
4. Рівень безробіття в працездатному віці	
5. Рівень економічної активності населення, всього	
6. Рівень економічної активності населення в працездатному віці	

Завдання 5

Використовуючи дані, наведені у табл. 21, проаналізуйте розподіл населення за рівнем середньодушових загальних доходів у I півріччі звіт-ного року, обчисліть середній розмір доходів.

Таблиця 21

Розподіл населення за рівнем середньодушових загальних доходів у I півріччі звіт-ного року, %

Показники	Всі домогоспо-дарства	У т. ч. проживають	
		у міських поселеннях	у сільській місцевості
Все населення	100,0	100,0	100,0
Із середньодушовими загальними до-ходами на місяць, ум. од.			
до 300,0	6,7	4,5	11,2
300,1 – 360,0	6,2	4,8	9,1
360,1 – 420,0	8,0	7,5	9,0
420,1 – 480,0	9,4	8,6	11,1
480,1 – 540,0	11,0	10,4	12,2
540,1 – 600,0	10,0	10,2	9,6
600,1 – 660,0	9,0	8,6	9,6
660,1 – 720,0	7,4	7,3	7,6
720,1 – 780,0	5,8	6,3	4,9
780,1 – 840,0	4,5	5,1	3,5
понад 840,0	22,0	26,7	12,2
Частка населення із середньодушо-вими доходами на місяць, нижчими середнього рівня загальних доходів	61,8	62,1	57,5
прожиткового мінімуму	38,6	33,1	49,7

Завдання 6

Бетонник Карпенко вийшов на роботу в другу зміну, що починалася о 16 годині. Майстер помітив, що Карпенко перебуває в стані алкогольного сп'яніння, і сказав йому, щоб він покинув територію будівництва, після чого доповів про цей факт начальникові ділянки. О 15 год 50 хв начальник ділянки також сказав Карпенку, щоб він ішов додому, завтра буде з ним розбиратися.

З будівництва робітник не пішов, а перевдягшись у робочий одяг, піднявся на третій поверх споруджуваного житлового будинку, де працювала ланка арматурників (ланка бетонників, у складі якої був Карпенко, працювала в другій секції). Там він підійшов до арматурника Петренка, після розмови з яким пішов убік другої секції. Дійшовши до середини сходової клітки, він упав з висоти 5,3 м, одержавши при цьому важку травму. За висновком медекспертизи, Карпенко на момент травми перебував у стані алкогольного сп'яніння.

Відповісти на питання:

1. Чи несуть відповідальність за дії постраждалого керівники робіт (майстер і начальник ділянки)?
2. Хто проводить розслідування нещасного випадку?
3. Хто повинен підписувати акт про нещасний випадок?
4. На що може розраховувати Карпенко?

Завдання 7

Працівникові Петрову була оголошена догана за порушення трудової дисципліни. Оскільки, на його погляд, до нього незаконно застосували дисциплінарні санкції, він звернувся письмово в профспілковий комітет організації з проханням розібратися в конфліктній ситуації.

Роботодавець, посилаючись на те, що Петров не є членом профспілки, відмовив профкому в проведенні консультацій щодо спірного питання. Чи прав роботодавець? Які права мають у даній ситуації працівник і профспілковий комітет? Дайте мотивовану відповідь.

Завдання 8

Співробітник кредитного відділу відділення Ощадбанку член профспілки Сидоров був звільнений за порушення правил внутрішнього трудового розпорядку організації і на його місце був прийнятий інший працівник. Профспілкова організація відділення Ощадбанку, що поєднує у своєму складі 10 осіб, при загальній чисельності працівників 45 осіб, звернулася

до адміністрації відділення з вимогою представити в профком правила внутрішнього трудового розпорядку з метою перевірки обґрунтованості звільнення Сидорова.

Адміністрація відмовилася виконати вимоги профкому, посилаючись на те, що первинна профспілкова організація поєднує менше половини працівників. Дайте оцінку дій адміністрації й профкому.

Хто вправі представляти інтереси працівників у відносинах соціального партнерства?

Які нормативні документи закріплюють права сторін у соціальному партнерстві?

Чи завжди профспілки вправі брати участь у відносинах соціального партнерства?

Ділова гра "Попередження соціально-трудового конфлікту щодо скорочення штатів"

Ситуація

Завод розташований у невеликому місті. Генеральний директор, його заступник та два працівники відділу кадрів стурбовані звісткою про те, що компанія, яка володіє заводом, має намір його або закрити, або різко скоротити чисельність працівників, або відкрити новий завод в іншому місті. Керівництво стурбоване долею місцевих жителів, тому що значна їх частка у цей момент працює на заводі.

На нараді за участю профспілки та працівників розглядаються наступні питання:

1. Відсоток працездатного населення міста, який у цей час працює на заводі даної компанії.

2. Чи дійсно ця компанія має намір закрити завод і звільнити більшу частину працівників?

3. Які альтернативи закриттю заводу розглядалися компанією? Наприклад, проведення перенавчання працівників заводу й підвищення їхньої кваліфікації.

4. Якщо компанія все-таки вирішить закрити завод і звільнити співробітників, які компенсації вони одержать?

Генеральний директор і його заступник попереджені про суть питань, на них вони підготували наступні відповіді:

1. Число працюючих на заводі становить 15 % дорослого працездатного населення міста.

2. Генеральний директор не може не підтвердити, не спростувати інформацію про закриття заводу й звільнення працівників, тому що цей проект ще тільки розглядається й зберігається в суворій таємниці, хоча він особисто припускає, що завод дійсно незабаром закриють. Гендиректор має намір ухилитися від прямої відповіді й повідомити, що інформацією з даного питання не володіє. Але гендиректор збирається навести для прикладу дії компанії в іншому місті, де теж перебуває її завод. Компанія недавно реорганізувала виробництво цього заводу й провела додатковий прийом на роботу. Компанія розраховує протягом наступних 12 місяців прийняти ще 250 осіб, що становить 2,5 % від працездатного населення міста.

3. На третє питання теж доведеться дати ухильну відповідь. Директорові варто пояснити, що компанія має програму підвищення кваліфікації для всіх працівників заводу, яка недавно була впроваджена. Ця програма націлена на збільшення можливостей вибору роботи для співробітників і підвищення ступеня їхньої задоволеності від роботи.

4. З приводу компенсації гендиректор не може дати пряму відповідь, тому що за наявним на заводі порядком всі питання щодо грошових виплат і компенсацій обговорюються окремо. Всі подібні обговорення завжди проходили в конструктивній обстановці й досягнуті угоди задовільняли обидві сторони.

Хід ділової гри

Учасникам необхідно вивчити порядок дій роботодавця при скороченні чисельності (штату) співробітників відповідно до діючого законодавства.

З групи студентів вибираються 4 особи, які будуть представляти відповідно генерального директора, його заступника й працівників кадрової служби. Їм дається 15 хв для підготовки до гри.

Інші студенти виконують ролі працівників даного підприємства, які прийшли на нараду. Їм ставиться питання про те, як би вони впоралися з неминучим почуттям образи, що виникає в такій ситуації. Проводиться коротке опитування, щоб визначити, хто з присутніх вважає, що в них є досить вагомі підстави думати, що вони знову змогли б влаштуватися на роботу після скорочення.

Після цього починається дискусія з питань, порушених у рольовій грі, підбивається підсумок обговорення, що відбулося до початку рольової гри.

Розглядається роль кадрової служби підприємства в ході можливих скорочень і виникнення через це трудових суперечок.

Наприкінці обговорення студенти можуть висловити додаткові зауваження, що з'явилися в них.

Контрольні запитання для самодіагностики за темою 6

1. Визначення категорії "економічно активне населення" та необхідність його соціального захисту.
2. Схема соціального захисту економічно активного населення.
3. Компенсації та гарантії при втраті роботи.
4. Перелік видів допомоги для безробітних та порядок їх надання в Україні.
5. Мінімальна заробітна плата та її гарантії в системі соціального захисту.
6. Порядок індексації заробітної плати працюючих.
7. Перелік видів допомоги для безробітних у розвинутих країнах.

Тема 7. Розвиток соціального підприємництва та розробка соціальних проектів

Мета заняття – оволодіти технологією розробки та конструювання соціального проекту, оцінювати рівень соціальної відповідальності.

Компетентності, яких набуває студент: здатність застосовувати проектний підхід, розробляти діагностичний інструментарій для визначення соціальних проблем, узагальнювати кращий досвід соціального проектування і застосовувати його у власній діяльності.

Методичні рекомендації до розробки соціального проекту

Соціальне підприємництво – це новий спосіб соціально-економічної діяльності, в якому поєднується соціальне призначення організації з підприємницьким новаторством і досягненням стійкої самокупності. У його основі лежить функціонування так званих соціальних підприємств – підприємств, створених з метою вирішення певної соціальної проблеми або проблем, що діють на основі інновацій, фінансової дисципліни і порядку ведення справ, прийнятого в приватному секторі.

Соціальний проект – сконструйоване ініціатором проекту соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання в середовищі, що змінюється, матеріальної або духовної цінності.

Соціальна відповідальність – це форма регуляції соціальної поведінки, що має дихотомічний характер й означає сумлінне, відповідальне ставлення людини, посадової особи, органу державної влади до своєї діяльності (поведінки).

Завдання 1

Визначити основні напрями соціальної відповідальності ЗВО (перед студентами, викладачами, суспільством, підприємствами; а також у зворотному напрямку).

ЗВО – це юридична особа, що реалізовує відповідно до ліцензії освітні програми вищої професійної освіти, і традиційно є об'єктом вивчення різних наук: економічних, юридичних, соціологічних, педагогічних та інших. ЗВО – це важливий соціальний інститут.

ЗВО володіє наступними властивостями соціального інституту:

стійкістю форми організації спільної діяльності людей;

здатністю інтегруватися з соціально-політичною, ідеологічною і ціннісною структурою регіону;

спрямованістю освітніх послуг ЗВО на обслуговування і розвиток людини;

наявністю матеріальних засобів й умов, що забезпечують успішне здійснення соціальних функцій;

є генератором соціальних норм поведінки, що здійснює соціальний контроль щодо їх дотримання.

Для розуміння ролі ЗВО як соціально відповідального інституту необхідно розглянути функції, які він виконує через своє місце в суспільстві:

1) відтворення суспільного інтелекту – надання суспільству освітніх послуг, направлених безпосередньо на обслуговування людини і вільний його розвиток;

2) підготовку висококваліфікованих кадрів – еліти суспільства як одного з вирішальних чинників розвитку системи освіти в цілому, а також забезпечення науково-технічного і соціально-економічного прогресу країни;

3) формування ринку праці – створювані нові знання напряду впливають на ринок праці, змушуючи переоцінювати значення тих або інших професійних навиків, змінюючи кількісні та якісні вимоги до трудових ресурсів;

4) розвиток культури й норм поведінки (кодекс поведінки, логотип і фірмовий стиль, колективний договір, положення щодо оплати праці, винагород і премій), наявність і дотримання яких багато в чому визначає психологічний клімат у ЗВО і його ринкову капіталізацію;

5) стабілізацію соціальних стосунків – ЗВО виступає активним учасником соціальних взаємодій із зацікавленими сторонами і безліччю представників соціального середовища регіону, в якому він знаходиться.

Результати досліджень оформіть у табл. 22. Зробіть висновки.

Таблиця 22

Напрями соціальної відповідальності ЗВО

Відповідальність перед:	Напрями соціальної відповідальності	
	ЗВО	студентів
ЗВО	–	
студентами		–
викладачами		
підприємствами		
суспільством		
Відповідальність перед:	Напрями соціальної відповідальності	
	викладачів	підприємств
ЗВО		
студентами		
викладачами	–	
підприємствами		–
суспільством		

Завдання 2

Оцінити рівень соціальної відповідальності перед споживачами та бізнес-партнерами на основі розрахунку відповідних показників, користуючись даними табл. 23.

Вихідні дані

Назва показника	Значення
Ціна певного виду продукції, яку встановлює підприємство, грн	120
Ціна в галузі на відповідну продукцію, грн	200
Рівень безпечності відповідної продукції, %	100
Стандартний рівень безпечності на відповідну продукцію	100
Кількість найменувань продукції, які входять до певної групи асортименту	10
Максимально можлива кількість найменувань певної групи асортименту	40
Кількість замовлень на рік на певний вид продукції	64
Кількість оплачених замовлень в строк та за умовами договору	60
Загальна кількість замовлень	120
Розмір коштів, які були виділені на публікацію інформації про підприємство для всіх зацікавлених сторін, тис. грн	45
Витрати на реалізацію продукції підприємства, тис. грн	350

Завдання 3

Оцінити рівень соціальної відповідальності перед державою на основі розрахунку відповідних показників, користуючись даними табл. 24.

Таблиця 24

Вихідні дані

Назва показника	Значення
Сума податкових відрахувань підприємства, млн. грн	52,0
Сума податкових відрахувань відповідно до норм законодавства, млн. грн	52,0
Кількість виконаних держзамовлень, тис. шт.	380,0
Загальна кількість замовлень, тис. шт.	600,0
Розмір коштів, які були виділені на проведення програм співтовариства з органами державного управління та іншими громадськими організаціями, тис. грн	25,0
Валові витрати підприємства, тис. грн	3 426,5

Завдання 4

Оцінити рівень соціальної відповідальності перед суспільством на основі розрахунку відповідних показників, користуючись даними табл. 25.

Вихідні дані

Назва показника	Значення
Чисельність місцевого населення серед працівників підприємства, осіб	146
Загальна чисельність працюючих, осіб	150
Розмір коштів, які були виділені на участь в благодійних акціях, тис. грн	37
Інші операційні витрати підприємства, тис. грн	278
Розмір коштів, які були виділені на спонсорську допомогу місцевих культурних, освітніх і спортивних заходів, тис. грн	25
Кількість соціальних програм розвитку місцевих громад, в яких підприємство бере участь, шт.	4
Кількість соціальних програм, що реалізуються в районі, шт.	8
Обсяг шкідливих викидів до атмосфери, м ³	0
Територія забрудненого регіону, м ²	–
Розмір коштів, які були виділені на організацію екологічно безпечного виробничого процесу, тис. грн	0
Витрати на охорону праці та техніку безпеки підприємства, тис. грн	85

Завдання 5

Оцінити рівень соціальної відповідальності перед персоналом та топ-менеджерами на основі розрахунку відповідних показників, користуючись даними табл. 26.

Вихідні дані

Назва показника	Значення
Середній розмір заробітної плати на підприємстві / в галузі, грн	22 550 / 22 700
Розмір коштів, які були виділені на навчання, тис. грн	2 100
Сума коштів, які виділені на надання соціального пакету працівникам, тис. грн	2 112,5
Витрати на персонал, тис. грн	2 750
Кількість місяців, за які заробітна плата виплачувалася нестачливо	4

Завдання 6

"Розробка соціального проекту"

Завдання проекту – це конкретні кроки, які треба зробити для того, щоб змінити наявну ситуацію на краще, це кроки для досягнення Вашої мети. Ці зміни повинні відбутись у процесі виконання соціального проекту.

Структура соціального проекту:

- 1) титульна сторінка (із зазначенням назви та автора роботи);
- 2) зміст проекту;
- 3) вступ (актуальність розробки та упровадження проекту, його мета та завдання) – 1 стор.;
- 4) основна частина (модель проекту) (7–8 стор.):
 - інформаційна довідка, статистичні дані;
 - основні етапи впровадження;
 - бенефіціари, ресурси (спосіб фінансування, бюджетні та позабюджетні надходження, джерела фінансування);
 - механізм реалізації заходів (основні виконавці, інституційне забезпечення, методи й технології проекту; календарний план);
 - рівень реалізованості, бюджет, очікувані результати;
- 5) висновки;
- 6) список використаних джерел.

Обсяг соціальних проектів – до 12 сторінок (шрифт Times New Roman, міжрядковий інтервал – 1,3). Обсяг презентації – 8 – 10 слайдів.

Проект повинен:

бути соціально значущим, містити посилання на нормативну базу, яка демонструватиме компліментарність проекту з сучасною законодавчою базою;

представляти цільову групу, на яку скерований проект та бенефіціаріїв (отримувачів вигод);

мати конкретні цілі та завдання, які можна виміряти та відслідкувати доступними методами;

бути специфічним – таким, що пристосований до конкретних місцевих особливостей та умов його реалізації;

бути оригінальним і своєрідним;

бути реальним, демонструвати можливість досягнення позитивних результатів за наявних умов.

Критерії оцінки проекту (14 балів):

значущість соціального ефекту. Обґрунтування актуальності та масштабу соціальної проблеми – 2 бали;

обґрунтування очікуваних результатів проекту. Оцінка соціального ефекту проекту – 2 бали;

модель (план) реалізації. Обґрунтованість плану реалізації проекту, необхідних ресурсів, перспектив його розвитку. Обґрунтованість умов успішної реалізації проекту – 4 бали;

ступінь залученості автора в розробку і реалізацію проекту, матеріали (відео, презентація, оформлення) – 4 бали;

оцінка відповідей на запитання – 2 бали.

Ділова гра "Піраміда цінностей"

Мета ділової гри – розширення та поглиблення знань у сфері діяльності комерційних та соціальних організацій, розуміння загального та відмінного в системах їх цінностей, дослідження на їх прикладах поняття соціальної відповідальності.

Правила гри

1. Викладач і студенти розглядають та аналізують поняття "цінностей" на прикладах різних організацій, установ.

2. Учасники гри розподіляються на підгрупи по 4 – 5 осіб в кожній. Кожна підгрупа працює 45 хвилин.

3. Кожна підгрупа обирає дві будь-які організації: комерційну та соціальну й отримує по два слайди "Піраміда цінностей" (рис. 1).

Далі необхідно визначити дев'ять основних норм (цінностей), що мають бути покладені в основу створення системи корпоративних цінностей для організацій комерційного та соціального секторів.

Підгрупи проводять ранжування запропонованих норм, визначивши № 1 (найбільш важлива), № 9 (найменш важлива) норми та ін., та порівнюють систему ціннісних орієнтацій комерційного і соціального секторів.

4. Результати роботи підгрупи заносяться на слайди.

5. Результати роботи презентуються представником кожної підгрупи протягом 10 – 15 хвилин з необхідними коментарями. Час на запитання та відповіді – 5 хвилин.

6. Викладач виконує функції консультанта. Узагальнюючий виступ викладача – 10 хвилин.

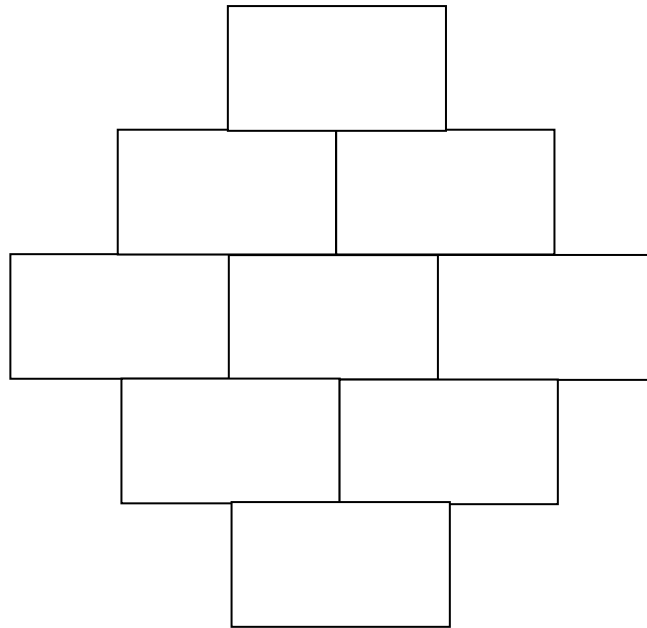

Рис. 1. Піраміда цінностей

Контрольні запитання для самодіагностики за темою 7

1. У чому полягає сутність соціальної відповідальності людини? Яким чином вона проявляється?
2. З яких структурних елементів складається соціальна відповідальність як соціальний механізм контролю?
3. Яким чином соціальна відповідальність держави пов'язана з її функціями?
4. Соціальне підприємництво та соціальне підприємство. Приклади.
5. Соціальні проекти та їх структура.

Тема 8. Пенсійна система та пенсійне забезпечення в Україні

Мета заняття – опрацювання підходів щодо реформування системи державного та недержавного пенсійного забезпечення.

Компетентності, яких набуває студент: здатність здійснювати діагностику системи пенсійного забезпечення.

План семінарського заняття

1. Соціальні проблеми людей похилого віку в сучасному суспільстві.
2. Становлення та розвиток національної пенсійної системи.
3. Зарубіжний досвід пенсійного забезпечення.
4. Розвиток багатокomпонентних пенсійних систем як засіб захисту громадян у старості.
5. Проблеми та перспективи розвитку загальнообов'язкової накопичувальної системи.
6. Система недержавного пенсійного забезпечення.

Круглий стіл "Пенсійна реформа: міфи та реальність"

Круглий стіл (зустріч за круглим столом) – нарада, учасники якої розміщуються навкруги спеціально підготовленого круглого столу. Таке розташування підкреслює рівність прав кожного представника або кожної делегації, яка бере участь в цьому заході. У більш ширшому розумінні круглим столом називають зустріч рівноправних сторін – представників організацій (державних, наукових, громадських та ін.) з метою визначення стратегії діяльності та співпраці в певному напрямку або сфері.

Для обговорення пропонуються такі запитання:

1. Ключові нововведення пенсійної реформи та механізм осучаснення пенсій.
2. Персоніфікована система обліку. Переваги та недоліки.
3. Вивільнення Пенсійного фонду України від невластивих видатків.
4. Світові вектори розвитку пенсійних систем.
5. Підбиття підсумків обговорення.

Етапи проведення круглого столу:

1) підготовчий, який включає в себе:

вибір проблеми (проблема має бути гострою, актуальною, такою, що має різні шляхи вирішення);

підбір модератора (модератор керує проведенням круглого столу, а тому повинен на високому рівні володіти мистецтвом створення довірливої атмосфери, підтримки дискусії);

підбір диспутантів (склад учасників круглого столу може бути розширено шляхом залучення представників різних організацій);

підготовка сценарію (заздалегідь спланований сценарій дозволяє уникнути спонтанності та хаотичності).

2) дискусійний етап, який включає в себе:

виступ модератора, в якому дається визначення проблем і понятійного апарату, встановлюється регламент, правила спільної технології проведення заняття. До спільних правил комунікації належать рекомендації такого характеру: уникай загальних фраз, орієнтуйся на мету, умій слухати, будь активним у бесіді, коротко висловлюй думку, здійснюй конструктивну критику, не допускай образливих зауважень на адресу співрозмовника.

Для ведучого також існують певні правила:

при проведенні "інформаційної атаки" він повинен діяти директивно, жорстко обмежуючи в часі учасників круглого столу;

виявляти наявні думки щодо поставленого питання й акцентувати увагу на оригінальних ідеях;

слідкувати, щоб учасники висловлювалися в певному порядку, оперуючи переконливими фактами;

рекомендується формувати додаткові запитання з метою підтримки гостроти дискусії: Що ви особисто думаєте про це? Можете ви навести аналогічний приклад з практики? Як би ви це оцінили? Які наслідки вирішених проблем?

підводити міні-підсумки за результатами виступів і дискусії.

3) завершальний етап містить:

підбиття завершальних підсумків ведучим;

вироблення рекомендацій або рішень, прийняття резолюції;

визначення спільних результатів заходу, що проводиться.

Таким чином, круглі столи – це демократичний варіант проведення інтенсивних дискусій, він є складовою частиною практичного заняття, який дає можливість усім слухачам взяти участь в обговоренні тієї чи іншої проблеми.

Завдання 1

За даними, наведеними у табл. 27, визначити середній розмір призначеної місячної пенсії за всією сукупністю пенсіонерів і проаналізувати її динаміку.

Оцінити вплив на зміну середнього розміру пенсії: підвищення розмірів пенсії кожної категорії пенсіонерів; зміни чисельності пенсіонерів у складі кожної групи.

Чисельність пенсіонерів і середній розмір місячної пенсії

Вид пенсії	Чисельність пенсіонерів, тис. осіб			Середній розмір призначеної пенсії, грн		
	1 рік	2 рік	3 рік	1 рік	2 рік	3 рік
За віком	10 558	10 473	10 414	3 850,9	4 860,1	5 869,3
За інвалідністю	1 923	1 978	2 005	1 853,1	2 861,2	3 869,3
У разі втрати годувальника	1 168	1 153	1 155	1 739,5	2 744,3	3 749,0
За вислугу років	464	493	517	2 961,1	3 972,1	4 979,7
Соціальна	422	424	429	2 528,0	3 533,0	4 538,1

Завдання 2

За даними, наведеними у табл. 28, визначити показники структур надання цільової допомоги непрацездатним громадянам з мінімальними доходами в міській і сільській місцевості, оцінити їх різницю. Розрахувати розмір виплат на душу населення.

Характеристики цільової допомоги непрацездатним

Показники	Чисельність осіб, яким призначена допомога, тис. осіб		Сума виплат, ум. од.	
	міська місцевість	сільська місцевість	міська місцевість	сільська місцевість
Всього, у т. ч. пенсіонерам	1 249,3	1 815,8	1 674 397	2 130 913
за віком при повному стажі роботи	511,0	1 237,0	536 505	1 263 890
за віком при неповному стажі роботи	84,0	93,1	141 960	153 797
за інвалідністю	170,2	177,6	211 048	216 746
у разі втрати годувальника	259,2	152,5	399 168	226 616
які отримують соціальну пенсію	223,6	153,9	384 592	268 483

Контрольні запитання для самодіагностики за темою 8

1. Солідарна пенсійна система.
2. Які критерії призначення пенсій?
3. Проблеми пенсійної системи в Україні.
4. Мета, напрями і завдання пенсійної реформи.
5. Державне пенсійне страхування.
6. Що таке недержавні пенсійні фонди?
7. Трирівнева пенсійна система.

Рекомендована література

1. Безтелесна Л. І. Прогнозування та регулювання ринку праці України / Л. І. Безтелесна. – Рівне : НУВГП, 2010. – 221 с.
2. Гайдуцький П. І. Фінансування соціальної економіки: навч. посіб. / П. І. Гайдуцький, О. Е. Подолева. – Київ : УАДУ, 1995. – 64 с.
3. Ганслі Т. М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки / Т. М. Ганслі ; пер. з англ. О. Перепадя. – Київ : Основи, 1996. – 240 с.
4. Гончарова С. Ю. Вивільнення найманих працівників: регіональні особливості / С. Ю. Гончарова, Ю. В. Сотнікова. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 169 с.
5. Гончарова С. Ю. Соціальна політика : навч. посіб. / С. Ю. Гончарова, І. П. Отенко. – Харків : Вид. ХДЕУ, 2003. – 200 с.
6. Зомбарт В. Идеалы социальной политики / В. Зомбарт ; пер. с нем. – Санкт-Петербург : Элби, 1996. – 132 с.
7. Кодекс законів "Про працю України" / Верховна Рада України. Офіц. вид. – Київ : Парлам. вид-во, 2008. – 90 с.
8. Колот А. М. Соціальна політика в умовах глобалізації та лібералізації економічних відносин: здобутки, втрати, тенденції / А. М. Колот // Демографія та соціальна економіка : наук.-екон. та сусп.-політ. журн. – Київ : ІДСД НАН України, 2008. – Вип. 1 (9). – С. 23–44.
9. Колот А. М. Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку : монографія / А. М. Колот. – Київ : КНЕУ, 2010. – 251 с.
10. Конституція України / уклад. В. Кузнецов. – Харків : Фактор, 2006. – 132 с.
11. Кривоконь Н. І. Проблеми соціальної роботи та соціальної економіки в Україні : навч. посіб. / Н. І. Кривоконь. – Чернігів : Чернігівський державний технологічний університет, 2012. – 320 с.
12. Курило І. О. Соціально-економічна структура населення: еволюція, сучасність, трансформації : монографія / І. О. Курило. – Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2006. – 472 с.
13. Лібанова Е. М. Гнучкість та захищеність на ринку праці. Досвід України : монографія / Е. М. Лібанова, О. В. Макарова. – Київ : НАНУ, 2007. – 495 с.

14. Лібанова Е. М. Соціально-демографічна політика в Україні у контексті принципів Програми дій МКНР (1994 р.) / Е. М. Лібанова, І. О. Курило // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 2. – С. 12–27.
15. Лісогор Л. С. Якість трудового життя: чинники впливу та напрями покращення / Л. С. Лісогор // Демографія та соціальна економіка. – 2012. – № 2 (18). – С. 43–52.
16. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз : монографія / за ред. Е. М. Лібанової. – Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 328 с.
17. Манцуров І. Г. Регулювання соціально-економічного розвитку України / І. Г. Манцуров, І. Бондар, Є. О. Бугаєнко // Регулювання соціально-економічного розвитку України : колективна монографія ; за ред. І. Г. Манцурова. – Київ : ВД "Корпорація", 2010. – 195 с.
18. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів України (1990 – 2001 рр.). – Київ : Фінанси, 2001. – 212 с.
19. Населення України. Трудова еміграція в Україні : монографія / відпов. ред. Е. М. Лібанова. – Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
20. Новак І. М. Соціальний розвиток регіонів України: оцінка та напрями зменшення диспропорцій : монографія / І. М. Новак. – Донецьк : Ін-т економіки пром-сті НАН України ; Ін-т демографії та соц. дослідж. НАН України, 2008. – 196 с.
21. Павлюк В. Д. Соціальна економіка : навч. посіб. / В. Д. Павлюк, М. І. Приступа, В. І. Старцун. – Хмельницький : ХНУ, 2006. – 214 с.
22. Семигіна Т. В. Введення у соціальну роботу : навч. посіб. / Т. В. Семигіна, І. М. Грига. – Київ : Фенікс, 2001. – 288 с.
23. Скуратівський В. А. Соціальна економіка : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. – 2-ге вид., допов. та перероб. – Київ : Вид-во УАДУ, 2003. – 365 с.
24. Скуратівський В. А. Соціальні системи та соціологічні методи дослідження : навч. посіб. / В. А. Скуратівський, М. Ф. Шевченко. – Київ : УАДУ, 1998. – 188 с.
25. Социальная политика : учебник / под общ. ред. Н. А. Волгина. – Москва : Изд-во "Экзамен", 2002. – 736 с.
26. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, В. І. Куценко та ін. ; за заг. ред. д-ра екон.

наук, проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – 2-ге вид. допов. і перероб. – Черкаси : Брама-Україна, 2006. – 620 с.

27. Соціально-трудова відносина: проблеми та гармонізації : колект. моногр. / М. В. Семикіна, З. В. Смутчак, С. Р. Пасека та ін. – Кіровоград : КОД, 2012. – 432 с.

28. Удотова Л. Ф. Соціальна статистика : підручник / Л. Ф. Удотова. – Київ : КНЕУ, 2002. – 376 с.

29. Холостова Е. И. Социальная экономика : учеб. пособ. / Е. И. Холостова. – Москва : ИНФРА-М, 2001. – 204 с.

30. Шаульська Л. В. Управління людським та соціальним розвитком у регіонах України : монографія / Л. В. Шаульська, О. Ф. Новікова, О. І. Амоша. – Донецьк : Ін-т економіки пром-сті НАН України, 2010. – 488 с.

31. Шевчук П. І. Соціальна економіка / П. І. Шевчук. – Львів : Світ, 2003. – 400 с.

32. Ягодка А. Г. Соціальна інфраструктура і економіка : навч. посіб. / А. Г. Ягодка. – Київ : КНЕУ, 2000. – 212 с.

33. Декларація МОП про основоположні принципи та права в сфері праці та механізм її реалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/ilo_principles.shtml.

34. Конвенція МОП про сприяння зайнятості та захист від безробіття № 168 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_182.

35. Концепція розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010 – 2020 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/images/proekt2010_2020.doc.

36. Про зайнятість населення : Закон України станом на 11 серпня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

37. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.

38. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.

39. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12.01.2012 р. № 4312-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua>.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Соціалізація економіки. Інституційна база соціальної економіки.....	5
Тема 1. Концептуальні основи соціальної економіки	5
Тема 2. Моделі соціальної політики в різних економічних системах.....	12
Тема 3. Державні соціальні стандарти. Проблема бідності.....	16
Тема 4. Розвиток соціальної сфери в соціальній економіці.....	19
Змістовий модуль 2. Система соціального захисту населення в соціальній економіці.....	24
Тема 5. Соціальний захист населення та його категорій.....	24
Тема 6. Соціальний захист економічно активного населення	27
Тема 7. Розвиток соціального підприємництва та розробка соціальних проектів	34
Тема 8. Пенсійна система та пенсійне забезпечення в Україні.....	41
Рекомендована література.....	45

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА

**Методичні рекомендації
для практичних і семінарських занять
для студентів спеціальності 051 "Економіка"
другого (магістерського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Гончарова** Світлана Юріївна

Відповідальний за видання *Г. В. Назарова*

Редактор *О. І. Черненко*

Коректор *Н. В. Грінченко*

План 2018 р. Поз. № 187 ЕВ. Обсяг 49 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*